

פסיכואנליזה בעיר

לימודי פרויד-לאקאן | מנהל: ז'אק-אלן מילר | מרכז: מרקו מאואס

dor-a-lacan.com

סמינר השדה הפרוידיאני ד"ר פרנסואה לגיל 12-13 בינואר 2019

שתי הרצאות:

- זהויות מיניות
- מדוע להבחין בין הלא-מודע הממשי ללא-מודע הטרנספרנציאלי?

פסיכואנליזה בעיר

לימודי פרויד-לאקאן | מנהל: ז'אק-אלן מילר | מרכז: מרקו מאואס

dor-a-lacan.com

ד"ר פרנסואה לגיל הינו פסיכיאטר, פסיכואנליטיקאי,
חבר ב-Ecole de la Cause freudienne וב-New Lacanian School
ההרצאה הראשונה ניתנה בבית ציוני אמריקה, תל אביב
ההרצאה השנייה ניתנה בבית החולים שיבא בתל השומר

תמלול והגהה: אביבית שיין

עורכות הגיליון: ליאת שליט ומבל גרייבר

עורכת הסדרה: מבל גרייבר

יועץ: מרקו מאואס

תמונת השער: Wolfgang Tillmans, "Paper drop Oranienplatz", 2017

דפוס: טיפ-טופ, רמת גן

כתובת המערכת: mabelgraver@gmail.com

פרויקט דור

הכשרה מתמדת פרויד-לאקאן בתל אביב

כתב עת פסיכואנליטי באוריינטציה לאקאניאנית

אפריל 2020

הרצאה ראשונה: זהויות מיניות

מרקו מאואס: פרנסואה הציע את הכותרת "הזהויות המיניות" להיום, ולמחר - "מדוע להבדיל בין לא מודע העברתי ללא מודע ממשי?". פרנסואה אמר שלגבי הנושא שיוצג היום יש כמה אפשרויות לדיון. הוא יציג את התיזה שלו. בבקשה.

פרנסואה לגיל: הזהויות המיניות הוא נושא שאפתח בכך שארשום משהו, זה לא מסובך כמו שחושבים. אלה הנוסחאות של המיניות בהוראתו של לאקאן: ראשית, נוסחת המיניות שלאקאן מייחס לגברים, ושנית, מהצד של הנשים לאקאן רושם את השלילה. זה נראה ממש מורכב, ואם חושבים על כך מתמטית אפשר ללכת לאיבוד. אנסה מחר להסביר מדוע לאקאן מתאמץ כל כך לכתוב את הדברים כך עם אותיות. X מצד הגבר, לכל X , לכל סובייקט, יש רישום של הפונקציה הפאלית, או מה שפרויד מכנה הסירוס, והמאפיין המאוד כוללני הזה של מצב הגברים נשען על איזושהי חריגה, והיא שיש סובייקט שעבורו אין סירוס. לאקאן רק מתרגם את התגלית של פרויד מטוטם וטאבו: שהאב יכול היה ליהנות מהנשים כולן, ושהבנים שלא נותר להם מרחב לנשימה, הנשימה המכונה באנליזה איווי, הורגים את האב, אבל מאותו רגע הם כבר אינם יכולים לטעון שהם רוצים ליהנות מכל הנשים, והחל מאותו רגע הם נתונים בסירוס: לכל X יש ΦX .

$$\exists x \quad \overline{\Phi x}$$

$$\forall x \quad \Phi x$$

ומצד הנשים לאקאן קובע שיש שלילה, שנמצאת בקו העליון, אין שום X שנמלט מן הסירוס, ואם נוזה כאן את השיח של ההיסטרית עם איזושהו סוג של התגלמות, יש לנו בקליניקה את הדוגמה הקלאסית של זיקת הסובייקט אל האדון המסורס, כלומר שאין X שמאפשר לנו לכוון את האב כמי שאינו מסורס, ולכן התוצאה היא שלא לגבי כל X יש ΦX .

$$\overline{\exists x} \quad \overline{\Phi x}$$

$$\overline{\forall x} \quad \Phi x$$

כלומר, מאחר שנשללת המחשבה שיש אחד שמצליח להימלט מן הסירוס, הרי שלא כל הסובייקט כולו נרשם בתוך הסירוס. כלומר, כשלאקאן מדבר על ההתענגות הנשית, הוא מניח שיש שם משהו שלא ניתן לייצר זיקה ישירה בינו לבין הפונקציה הפאלית. ולכן מבחינת לאקאן זו דרך אחת להבדיל בין המיניות הגברית לנשית, אבל זה צריך לתת לנו כבר איזושהו רמז לכך שהסובייקט מכוון את עצמו אצל לאקאן או מהצד של הגבר או מהצד של האישה על פי זיקה ספציפית, מיוחדת, אל מה שהוא מכנה הפונקציה הפאלית, כלומר סוג מסוים של זיקה אל ההתענגות. וזה מדגים שלגבי לאקאן, ההכוונה אל עבר הצד הגברי או הצד

הנשי אינה נשענת לא על האנטומיה ולא על ההזדהויות הסמליות, כפי שפרויד מאפשר לנו לקרוא בכל מה שהיה לו לומר על תסביך אדיפוס.

אם כן, בחירת המגדר אינה מהווה עבור לאקאן את הסיבה הראשונה לכל דבר, היא אינה נשענת על זיקה של הסובייקט אל גופו - אני בן מפני שנולדתי עם גוף גברי, או אני בת משום שנולדתי עם גוף נשי, היא לא נשענת על מה שצריך לכנות דימוי הגוף אצל הסובייקט, וגם לא על הזיקה של הסובייקט אל העולם כפי שהעולם נראה בעיניו, אם ננסה לצמצם זאת לצורת ההצגה הפשוטה ביותר, מה שמתגלה לנגד עיניו של הסובייקט במסגרת מה שמכנים - זוג ההורים שלו, הזדהות עם האב לגבי הבן, והזדהות עם האם לגבי הבת. לאקאן, באמצעות הנוסחאות של המיניות, מדגים שקביעת המגדר, קביעה שצריך לתפוס כמשהו כמעט מדעי, מה שמגדיר אותך בעצם, מגדיר אותך כבן או כבת, ההגדרה הזו לא נשענת לא על הדמיוני ולא על הסמלי, אלא על הממשי שישנו בהתנסות או בחוויה הגופנית, ושאותה לאקאן מכנה - ההתענגות. זה אולי הקושי הראשון שאנחנו יכולים לראות במה שלאקאן מציע.

הדבר השני, וזה נובע מן הקליניקה, אנחנו מגלים להפתעתנו שההכוונה המינית, ואני לא מתכוון כאן להגדרה המינית של הסובייקט עם האובייקט שלו, שזה יקבע את הזהות שלו כהומוסקסואלי או כהטרנסקסואלי, ההכוונה שמביאה אותנו לקבע את עצמנו או כבן או כבת היא בעצם אובייקט של בחירה. מאחר שזה לא נשען על הזדהויות סמליות, אין שום חיוב להיות בת רק משום שיש לך גוף של בת או להיות בן משום שיש לך גוף של בן. וזה דבר שמוכתב על ידי הקליניקה. ישנם אנשים שמציגים את עצמם עם זהות מינית מוגדרת היטב וטוענים שזה לא תואם את הדימוי שלהם או את הזיקה שלהם לאנשים שהם כביכול מאותו מגדר. ולכן יש לנו את התחושה שהמגדר נתון לבחירה. אם אנחנו בן או בת זה משום שנקטנו בחירה מסוימת. והבחירה היא מאוד קדומה, ראשונית, משום שהיא נשענת על משהו שמקדים את הדימוי, ומקדים את רכישת השפה. הזהות המינית מציגה את עצמה במקרים מועטים, אבל המחקר המדעי בסופו של דבר בוחן את אותם מקרי מיעוט, והחוקים בעצם נולדים ונשענים דווקא על יוצאי הדופן שאותם אנו בוחנים עד לקצה, עד לגבול שלהם. הזהות המינית מופיעה איפוא אצל מספר אנשים כמשהו שנבחר, בחירה כזאת שאצל סובייקטים מסוימים נתפסת כדבר שאינו נתון לשום ויכוח, שום משא ומתן. אני בת על אף שיש לי גוף של בן. וככל שאני מסוגל לזכור אחורנית אני זוכר את עצמי כבת. וגם להיפך כמוכן. מי שפגש סובייקטים מהסוג הזה מתרשם תמיד מן העובדה שאין כאן עניין של אמונה, אלא שזה בגדר ודאות. ככל שאני מסוגל לחזור לאחור בזכרוני אני יודע שאני בת למרות שיש לי גוף של בן.

יש סרט שראיתי לאחרונה, אפשר להשיג אותו באמזון, קיוויטי שמישראל נחסכה המגיפה הזו של אמזון, מה שאנו מכנים הגלובליזציה, מגיפה שצריך להתייחס אליה ככזאת, מחלה שמתקדמת למגיפה. בצרפת הגלובליזציה הזו חוללה תופעה מאוד מיוחדת, שיותר ויותר אנשים הופכים לצהובים. הם יוצאים לרחוב להפגין עם האפודים הצהובים. בכל אופן, הסרט נקרא Girl, נערה. זה ממש מרשים, סיפור ממש מרגש על נערה שנולדה ויקטור, והיא משוכנעת ונוקטת בכל הצעדים הנדרשים כולל הרפואיים כדי להפוך לנערה ששמה אנייס. אני מאוד ממליץ לכם לצפות בסרט הזה. זה שמו של הבמאי – Dhont, סרט בלגי הולנדי.

קופרודוקציה. הוא מתאר את הקליניקה של הטרנסקסואליות מתוך כבוד ודיוק קליני מדהים. העובדה שזו נערה למרות שיש לה איברי מין גבריים, מבחינתה זה פשוט לא נתון לוויכוח, זה פשוט כך.

אנחנו הלאקאניאנים רגילים לקבוע את המשוואה הבאה, משום שהקליניקה של הפסיכוזות בכל זאת נושאת את חותמו של לאקאן, והיא שכאשר סובייקט מהמגדר הזכרי יש לו תחושה שהוא הופך לאישה, אנחנו קוראים לזה דחיפה לאישה, ולאקאן כותב את זה באמצעות המקף שמתאר את אותה דחיפה אל האישה, זה נותן לנו משהו קומפקטי, ואנחנו התרגלנו לומר שכאשר יש את אותה דחיפה לאישה ואת הטרנסקסואליות – יש פסיכוזה. והמסקנה השנייה שאנחנו מפיקים מההוראה של לאקאן, כאשר הוא קורא את הטקסט של פרויד על שרבר, המסקנה היא שאותה דחיפה לאישה היא בעצם תפיסה שצריך להרחיב אותה, להחיל אותה, על כל הקליניקה של הטרנסקסואליות. שאותה דחיפה לאישה אנחנו רואים את זה בפעולה אצל הבנים שמרגישים שהם הופכים לנשים ואצל הבנות שרוצות או להיות בן או שהן חשות שהן נבחרו להיות האישה העליונה, המוחלטת. האישה ב-א' רבתי.

לפי מה שז'אק אלן מילר מכנה הפוליטיקה הלאקאניאנית, נראה לי שזה משהו שמן הראוי שנערער עליו. אנחנו צריכים לערער על המשוואה הזאת, או יותר נכון על ההחלה של כל הבעיות של הטרנסקסואליות על הפרדיגמה שמייצג הסיפור של הנשיא שרבר, משום שזה עלול לגרום לנו להחמיץ את הרבגוניות המדהימה של הקליניקה הזאת של הטרנסקסואליות. ואני רואה כאן גם סכנה מסוימת משום שכיום, בשונה ממה שהתרחש בתקופתו של שרבר, הקליניקה של הטרנסקסואליות הפכה לדוקטרינה אנדוקרינית וכירורגית.

ידידי מרקו מאואס מסר לי במלון טקסט קטן שפירסם בכתב עת ידוע שעוסק במאפיין הייחודי הבא: אם בישראל רשות דתית כלשהי מסיבות שנובעות מן ההלכה תתנגד לנישואים חד מיניים, היא לא בהכרח תתנגד לנישואים של סובייקט מן המגדר הגברי עם סובייקט שהפך להיות אישה אחרי התערבות אנדוקרינית וכירורגית. זה ממש מרתק, העניין הזה של ההבדלים בין המינים כפי שהקליניקה הטרנסקסואלית מדגימה לנו את המורכבות של הדברים הללו, וזה נכנס ממש ללב של הדבר שמחזיק את החברה כחברה. כלומר זה נרשם בלב לבה של מה שאנו מכנים תרבות. אנחנו נוטים לשכוח שהגרעין של כל התרבויות תלוי בדרך שבה אנחנו מטפלים בהבדל בין המינים. זאת עובדה שנמצאת שם כל הזמן, בהיסטוריה. אתם בהחלט נמצאים במקום שבו אתם יכולים להבין, אולי טוב יותר מאחרים, משום שאתם נמצאים במקום שבו נולדו שלוש הדתות הגדולות, שלוש הדתות של הספר, להבין כיצד או באיזו מידה העניין של ההבדל ביחס בין המינים נמצא בלב לבה של התרבות. ברגע שאנחנו נוגעים בכך, אנחנו משנים משהו שהוא בחלק האינטימי ביותר של האדם בזיקתו אל העולם.

נחזור אל המקרה של הנשיא שרבר, שאני מניח שכולם קראו את מה שהיה לפרויד לומר על המקרה הזה. בתחילה וממש לפני שפרצה מחלתו, הפנטזמה שלו היתה שזה יכול להיות נהדר להיות אישה תוך כדי הזדווגות. זה כמובן מערבל עליו את כל עולמו. פרויד כותב על כך שזה מחזיר אותו לדמדומי העולם. מה שהוא בעצם העולם לגבי כל אחד מאיתנו כאשר אנחנו מנסים לחשוב על כך, כלומר בהתאם לדימוי שאנחנו מציירים לעצמנו לגבי זה והקשר שלו לשם שבעזרתו אנחנו משיימים אותו. המתאם בין הדימויים לבין

המילים שמאפשר לי למקם את ירושלים במזרח התיכון ואת מונטריאול בקנדה. זה הדבר שנפגע ראשון אצל שרבר. מה שהוא רואה בדליריום שלו זה מפלי בוץ שנובעים מהאגם בצפון סנט פטרסבורג, ומפלי הבוץ והריקבון משתלטים על כל מפרץ ריו דה ז'נרו. כלומר אצל שרבר העובדה שהוא חולם על כך שיהיה מאוד נעים להיות אישה בזמן הזדווגות יוצרת אצלו דיסוציאציה רדיקלית בין מה שאנחנו מכנים מסמן, סנט פטרסבורג, והמסומן, הרי סנט פטרסבורג אינה בריו דה ז'נרו. כך שדי לערער את הזוהת המינית שלו ביחס שלה אל ההתענגות, כי אצל שרבר זה מתחיל באזכור ההתענגות, כי הוא חולם חלום שבו הוא מרגיש שזה יהיה נפלא במיוחד להיות אישה בהזדווגות, וזה גורר אחריו מיד את דמדומי עולמו, כלומר שסע או נתק בחוק, שאומר לנו שהמסמן סנט פטרסבורג, המסומן שלו זה להיות ברוסיה ולא בברזיל. כלומר כל העניין הזה של הזוהת המינית שנשענת על החלטה של התענגות זה בעצם נמצא בלב לבו של מה שאנו מכנים חוק השפה.

שרבר חש שהוא הופך לאישה, הוא רואה במראה כיצד גופו משתנה לגוף אישה, לאחר שראה את כל העולם שהוא מכיר נהרס בשל דמדומי עולמו, ושרבר ייקח את זה לקצה, הוא חושב שהפתרון היחיד הוא להפוך לאשתו של אלוהים. כאן זה כמובן מתחיל לצלוע. זה קצת מפתיע את פרויד. מדוע העובדה שאתה נהפך לאישה הופך אותך למישהו שבעצם עכשיו יגרום ליצירת האנושות מחדש?

העניין הזה של הדחיפה לאישה נשען על נוסחה של לאקאן שאותה הפיק ב-1972, נוסחה שמופיעה בטקסט קשה במיוחד שנקרא L'étourdit, שם לאקאן מזכיר את הפסיכואנליזה של הנשיא שרבר. הוא אומר שכשקוראים שוב את המקרה הזה הוא יכול להראות שיש מין ציניות או אירוניה באפקט הזה של הדחיפה לאישה.

הביטוי הזה - "הדחיפה לאישה" - נחל הצלחה כה גדולה עד שזה חרג מעבר לחוגים הלאקאניאנים. בשפה הצרפתית ההצלחה שזה נחל מוסברת על ידי כך ש"הדחיפה ל..." היא נוסחה מאוד מקובלת שמומחשת בביטוי "נדחף לפשע". כשמישהו מפתה אותך ודוחף אותך לעשות דברים שלא עולים בקנה אחד עם מי שאתה בדרך כלל, עם מה שאתה מדמה לעצמך שאלה החוקים שאיתם אתה חי, אז בצרפתית אומרים "הוא נדחף לפשע".

בשנות ה-70 יידי ז'ראר מילר ניסח תזה שהפכה למאוד מפורסמת שלה הוא קרא "הדחיפה להתענגות של מרשל פטן". אני מסביר לצעירים שביניכם - מרשל פטן בצרפת נחשב לאחראי לברית שכרתה צרפת עם גרמניה של אדולף היטלר כשהוא היה בשלטון במהלך מלחמת העולם השנייה. השלטון הזה הפיק כמה וכמה חוקי גזע שעלו בקנה אחד עם האנטישמיות ההיטלראית. הרעיון של ז'ראר מילר הוא שהחוקים האלה, או השיח הזה, המנגנון הסמלי הזה, הוא בעצם הדחיפה אל ההתענגות שהיא הגזענות. כך שבהיסטוריה של הקליניקה, הביטוי הזה "הדחיפה לאישה" הפך למפורסם מאוד בצרפת.

מה שאומר לאקאן ב-1972 הוא שהדחיפה הזאת לאישה זה בעצם אפקט, אפקט שנובע מסיבה, ואת הסיבה הזו נכנה ההופעה, ההגחה, של ה-Un-père, אפשר לכתוב את זה בדרך הזאת, אב-אחד, שתי מילים בצרפתית, וזה בעצם אזכור של התאוריה של לאקאן של ההתפרצות. הרעיון של לאקאן כאן הוא שמה

שהוא מכנה שם האב הוא מסמן, ישות, שמאפשר לרשום את הסמלי כמורכב מכמה מרכיבים שלאקאן מכנה מסומנים, כך ששם האב הוא בעצם המסמן שמסביר את הדטרמינציה שנקבעת על ידי חוקי השפה. בהתפרצות הפסיכוזה הוא רואה את העובדה שכיוון שבתיאוריה שלו המסמן הזה לא מתפקד, כאשר סובייקט רוצה לייצג את עצמו על ידי מסמן באמצעות מסמן אחר, הוא לא יוכל בעצם להתבסס על שם האב, אלא נהפוך הוא, הן בדמיוני והן בממשי הוא יראה בעצם אב שמתנגד לו ושמדיר אותו משדה הסימבוליזציה. כך שבמקום להתמודד עם חוקי השפה הוא רואה שמגיחה הדמות, אותה דמות שלאקאן מכנה Un-père, שתי מלים עם מקף שהופכות להיות אחת, אב-אחד, שבעצם מדיר אותו משדה השיום כך שזה מדיר אותו משדה הרפרזנטציה המנטאלית.

אז בעצם מה רוצה לומר לאקאן? הוא רוצה לומר שהדחיפה לאישה זה לא כל כך העובדה שהתפרצה הפסיכוזה אצל שרבר. זאת אומרת העובדה שהפסיכוזה התפרצה היא החשובה, ולא החותם של הפסיכוזה. יש לנו פה דחיפה לאישה אצל שרבר, אבל זה לא משום כך שהוא פסיכוטי, אלא להיפך, משום שהוא פסיכוטי יש שם דחיפה לאישה. זה מה שאומר לאקאן ואי אפשר לערער על כך. בנוסף לכך הוא אומר שהנוסחה הזאת של הדחיפה לאישה, הוא מצדיק אותה בכך שמצד האישה לא קיים שם X, כמו הפונקציה הפאלית או הסירוס, כיוון שהפונקציה הפאלית והסירוס הם חריגה כאן. כלומר לא קיים אב שלא יהיה מסורס כמו במיניות הגברית. ולכן לאקאן אומר שהדחיפה לאישה אצל שרבר היא בעצם אפקט ולא סיבה, שהסיבה היא בעצם הדחייה של שם האב, כלומר ההגחה של אב-אחד, עם מקף.

ושנית, אצל שרבר יש היצמדות לאותה נוסחה של המיניות של האישה, משום שאצלו יש אי תפקוד של הפונקציה הפאלית. כלומר הסיבה היא דחיית שם האב שגורמת להופעת היפרצות הפסיכוזה והאפקט מסביר את עצמו באמצעות החוסר של הפונקציה הפאלית. אצל לאקאן זה מאוד מובהק. ואנחנו הלאקאניאנים, ההכללה שאנחנו עושים נובעת מכך שב-1958, וזה בעמוד 572 במהדורה הצרפתית של ה"כתבים", שם לאקאן כותב: "הסכמה הזאת מראה לנו שהמצב הסופי של הפסיכוזה איננו מייצג לא את הכאוס המקובע שבסופו ובתוכו יש נשורת של איזושהי רעידת אדמה, אלא דווקא את החשיפה של אותם קווים של יעילות שגורמים לדיבור כאשר המדובר בבעיה של פתרון אלגנטי".

לאקאן אומר אם כן שהמצב הטרימינלי, הסופני, של הדליריום של שרבר, אני אסביר את זה בקווים כלליים כפי שעושים לעתים קרובות ברפואה, המצב הסופני של הדליריום של שרבר זה לא סתם שחזור של הבלגן שהיה הדמדומים של העולם שלו, שם סנט פטרסבורג מצאה את עצמה בריו. נהפוך הוא, זה בעצם פתרון אלגנטי. בדרך כלל אנחנו הלאקאניאנים יוצרים מעין מחסום או חיץ בין הנוסחה הזאת שהיא הפתרון האלגנטי לבין הדחיפה לאישה. אני אכתוב כאן פתרון אלגנטי וזה כמעט דומה לדחיפה לאישה.

דחיפה לאישה \neq פתרון אלגנטי

1958

1972

זה גורם לנו לזהות את הדחיפה לאישה כנוסחה הכללית של כל הפסיכוזה, ואני חושב שהסכנה שטמונה כאן, זה קצת כמו בומרנג שאנו זורקים וחוזר אלינו, הסכנה היא שאנו ממקמים את כל הקליניקה של הטרנסקסואליות בתוך שדה הפסיכוזה. אני אומר פה דברים מאוד קונקרטיים. אם אנחנו ממקמים את כל הטרנסקסואליות בשדה הפסיכוזה, אין שום סיבה שבעולם להסכים לניתוח ולאנדוקרינולוגיה. אני לא אומר שאלה לא פסיכוזות, אבל אני אומר שמסוכן בשם הפוליטיקה הלאקאניאנית לזהות את כל הטרנסקסואליות עם פסיכוזה. ואני חושב שזו הטעות שאנו עושים, לזהות את הפתרון האלגנטי מ-1958 עם הדחיפה לאישה מ-1972. לאקאן משתמש במלה Sardonique, שזה בעצם עירוב של ציניות וסרקזם ואירוניה. זה נובע מצמח שגורם לאיזה שיתוק של הפנים והופך אותך למשהו איום ונורא. לאקאן שקל היטב את המילים שלו, לכן המלה הזו, סרדוני, בהחלט לא עולה בקנה אחד עם שם התואר אלגנטי. ב-1958 הרי לאקאן אמר שמבחינת שרבר הפתרון האלגנטי הוא להפוך לאישה של אלוהים, זה בהחלט מחמיא, אבל ב-1972 הוא כבר אומר שזה ממש אירוני, ציני. ב-1958 זה אלגנטי, ב-1972 זה כבר בלתי נסבל. צריך לקרוא את לאקאן בעזרת זכוכית מגדלת.

בטקסט הזה של L'étourdit, המבולבל, זה טקסט בלתי קריא לחלוטין, לפני זמן קצר בחופשת סוף השנה קראתי את זה שוב כדי לדבר אתכם על זה, בכל שלושה עמודים מתוך ארבעה לא הבנתי שום דבר. אני חוזר על מה שלאקאן נהג לומר, שכאשר לא מבינים משהו - זה לא משנה, זה לא מונע ממך להשתמש בכך. זה לא מפני שאנחנו לא מבינים דבר או חצי דבר בכל מה שנוגע לכוח הכבידה שאנחנו לא יכולים להשתמש בכוח הכבידה. בעצם מה שלאקאן רוצה לומר ב-1972, גם מילר מועיל מאוד בקריאה שהוא מציע לנו, והוא מזכיר זאת ב-L'étourdit, הוא מקרב ברגע מסוים בין האלגנטיות לבין המסמן.

מהי אישה אלגנטית? זאת אישה שמתמשת במה שהוא הסמלי ביותר, וזו האופנה, כדי שבדמיוני היא תוכל לייצר או לחולל את הדימוי שאנו מכנים אלגנטי. אישה אלגנטית היא אישה שמתמשת במראית העין כדי להפוך לאובייקט של מבט מחמיא. כלומר אלגנטיות פירושה הדגשה ולשים בקדמת הבמה שילוב מאוד מתוחכם של מראיות עין, סמבלנטים. אינטליגנציה סמלית עם יכולת להסתדר של הדמיוני. אבל משהו ציני ואירוני וסרדוני הוא ההפך הגמור. זה בעצם משקף את הפנים של המכשפה. הפנים של המכשפה ליד הפנים של גרטה גרבו למשל. כולם יודעים מי זאת גרטה גרבו? אני בכוונה השתמשתי בדוגמה של גרטה גרבו כדי לא לעורר קנאה באולם. אם הייתי אומר ניקול קידמן אולי הייתם אומרים שאני מגזים. זה בעצם גורם לי לומר שבניגוד בין הסרדוני לאלגנטי אנחנו צריכים לשים לב היטב לשינוי הגדול שחל אצל לאקאן בשנות ה-60 שמילר סיכם בסכמה מאוד פשוטה: הלא מודע לפני סמינר XI, שם הסמלי חזק מן הממשי, ובהדרגה בחלק האחרון של הוראתו של לאקאן הממשי גובר והוא חזק מן הסמלי. פתרון אלגנטי זה בתאוריה של לאקאן לגבי הפסיכוזה כאשר הלא מודע לאקאן מניח שניתן לתאר אותו בתאוריה על ידי העובדה שהסמלי בעצם גובר על הממשי. בשעה שהדחיפה לאישה זה קרה בתקופה שבה מילר מראה היטב שאצל לאקאן התפתחה במידה גדולה והולכת הזהות של הלא מודע עם ההתענגות.

כלומר הפתרון האלגנטי הוא בעצם הפסיכוזה ויצירת תיאוריה סביב זה, וזה מהתקופה שעבור לאקאן הלא מודע הוא סמלי. אולם ב-1972 לאקאן מזהה יותר ויותר את הלא מודע עם ההתענגות, ומילר מסכם את זה בצורה פשוטה מאוד, שהחל משנות ה-70 הוא אומר שהלא מודע הוא הדחף, הדחף שמופיע במלה דחיפה, ואז כבר אין לנו שום דבר עם האלגנטיות. והדחיפה לאישה היא מה שמדגים את מה שמתרחש בפסיכוזה של שרבר כאשר ניתן לזהות בין הלא מודע לבין ההתענגות.

אני הרשיתי לעצמי באיזשהו טקסט שהופיע בצרפת באחד הגיליונות של כתב העת Ornica? לדבר על שני סוגי הגוף של הדחיפה לאישה. שאבתי את השראתי מתוך ספר מאוד מפורסם בהיסטוריה של הרעיונות. ספר של ארנסט קנטורוביץ' שהיה היסטוריון יהודי גרמני דגול ושיצא מגרמניה ב-1933 כדי לעמוד בראש קתדרה מאוד חשובה בארה"ב, הוא היה מיוודד מאוד עם עמית שלו, גם הוא יהודי גרמני כמוהו, שקוראיו של לאקאן מייטיבים להכיר, ליאו שטראוס, שלאקאן מרבה לצטט בכתבים. ארנסט קנטורוביץ' כתב ספר שנקרא "שני סוגי הגוף של המלך". בדרך כלל לא קוראים אותו בצורה נכונה. והוא מנסה להדגים כיצד הרעיון של הריבונות, מה שאנו מכנים השיח של האדון, עקרון הריבונות עבר תיאורטיזציה על ידי מרבית הפוליטולוגים המערביים מתוך תפיסה שלמלך יש שני סוגי גוף. בדרך כלל זה זוכה לפירוש שגוי. כלומר נוטים להסיק שהמערביים חושבים שהריבונות נשענת על הדגם של ההתגלמות של ישו הנוצרי, כאשר ישו הנוצרי יש לו גוף של אדם, של בן אנוש, ובעת ובעונה אחת של אל. כך שלמלך יש גוף שהוא בעצם גוף בשר ודם וגם גוף שהוא אלוהי. ושהוא בעצם מלך משום שבגופו יש גם מהות אלוהית. זה חשוב, משום שזה בא לידי ביטוי בכל הדמוקרטיות כולן. המושג של חסינות פרלמנטרית נשען על כך. כלומר, אם נתנו בידך את אותה סמכות, והסמכות של הפרלמנט היא לחוקק חוקים, אי אפשר לגעת בגוף שלכם. זה תקף בישראל כמו בצרפת, כמו בארה"ב. צריך קודם להסיר ממך את החסינות הפרלמנטרית שלך כדי שתחזור להיות בשר ודם כמו כל אחד אחר.

מה שאותו קנטורוביץ' הדגים בצורה ממש גאונית, זה שהעניין הזה של שני סוגי הגוף של המלך אין בזה שום דבר דתי, אין פירוש הדבר שהמלך שאותו אני מייצג בדרך הזאת יש לו חלק ארצי וחלק אלוהי או שמימי, כלומר שמה שנותן בידו את סמכות השליטה היא אותה מהות אלוהית שנמצאת בתוכו, כלומר שאין מדובר כאן בעצם בלייט או לכונן, ולכן לא משום שהשלטון או הסמכות של שליט המדינה הוא מקודש, לא משום כך הוא השליט, אלא משום שאם הוא ימות... הרי אין חלל ריק בשלטון, ואותה מלכותיות או אותה שליטה של המלך נכנסת מיידית לגוף אחר, כלומר אין מדובר כאן בלוגיקה מטאפורית, אלא בלוגיקה מטונימית, שבצרפת, בתקופה שעוד היו לנו שם מלכים, הולידה את אותה קריאה שקוראים כאשר מלך הולך לעולמו, וכך אותו כורז שהיה מבשר על מותו של המלך היה אומר: המלך מת, יחי המלך.

אצל שרבר, כשאתם שבים וקוראים את זכרונותיו, מהדחיפה לאישה אצלו משתמע שיש כאן גוף של גבר. לא ניתן להבין את הדחיפה לאישה אם לא רואים שאצל שרבר יש ללא הפסקה מתח או דחיפה של גוף הגבר שלו אל גוף של אישה. והעניין הזה של שני סוגי הגוף של המלך איפשר הופעה בצרפת של משהו מעניין מאוד, ואני לא מנסה להיות גס בהתבטאותי כאשר אני מזכיר זאת, החל מן המאה ה-15 בה השתרשה

התפיסה הזו של שני סוגי הגוף של המלך, היה אז מושג שנקרא "חביבתו של המלך". והמלך, כמו כל מלך, יש לו מלכה, אבל כגבר יש לו את האהובה שלו. אבל בטרם נוסד המוסד הזה של אהובת המלך, הפלגשים של המלך כונו "הזונות של המלך". המוסד הזה של אהובת המלך מעניין עוד יותר משום שיכולות היו להיות אהובות של המלך גם ללא המעשה המיני. בתחילת הדליריום של שרבר, שם מופיעים הקולות שמגדפים אותו, הם מכנים אותו "זונה של אלוהים", "אתה רק זונה של אלוהים ותו לא". והדליריום שלו הוא המעבר שהוא מנסה לעבור מן "הזונה של אלוהים" ל"אשתו של אלוהים".

אם אנחנו עוקבים אחרי מילר, הוא יוצר את הביטוי הזה של הדחיפה לאישה, הלא מודע הפך להתענגות, כלומר הוא כבר לא כל כך שרשרת מסמנים. לומר שהלא מודע הוא התענגות זה מה שאנחנו נכנה מחר הלא מודע הממשי. וכאשר אנחנו מדברים על הלא מודע שהוא שרשרת מסמנים, זהו הלא מודע שנכנה מחר הלא מודע ההעברתי. פירוש הדבר שהדחיפה לאישה מגיעה אצל שרבר כאפקט, משום שבתוך גוף הגבר שלו הופיעה התענגות שאיננה התענגות פאלית, כלומר התענגות בלתי מוגבלת. וכך זה התחיל אצל שרבר. הוא הרגיש קרקורים בבטן. זה התחיל כתופעה של התענגות, מה שמילר מכנה אירוע של גוף, והדחיפה לאישה זה האפקט שהוא מנסה לעשות לו תיאורטיזציה. ברגע מסוים הוא הרגיש כאילו תינוקות רוחשים בגופו. יש לי חבר פסיכיאטר שמרבה לפגוש אנשים טרנסקסואלים, והוא אומר שזה באמת משהו אחר לפגוש את אותם צעירים שאומרים שהם חווים את אותה רחישה ובחישה בבטנם, כלומר את אותה התענגות ממשית, וזה שונה מאותה ודאות שיש למי שחושב מאז ומתמיד שהוא אישה בגוף של גבר. אני מתקרב לסיום דברי כפי שהתבקשתי.

אם כן מהי הדחיפה לאישה אצל שרבר? זהו האפקט של אירוע, אירוע של התענגות, אירוע של גוף, שהוא כשלעצמו מתרחש בגלל ההגחה של ה"אב-אחד". אצל שרבר זה מתחיל בדמות של ביסמארק ואחר כך הרופא שלו. אם כן, הדחיפה לאישה זהו אפקט. מהו האפקט אצל לאקאן? האפקט העיקרי אצל לאקאן? האפקט העיקרי זה מה שהוא מכנה הסובייקט, ויש תיזה כידוע לכם האומרת כי בפסיכוזה הסובייקט אינו משוסע, ואם הסובייקט אינו משוסע אין לנו מה לעשות אתו. לגבי הפסיכואנליטיקאים, אם הסובייקט אינו משוסע - אין סובייקט. הסובייקט הוא השיסוע שלו. אם כן, הדחיפה לאישה זהו השם של השיסוע של שרבר. זהו אפקט, כמו סימפטום, ומתוך אותה דחיפה לאישה אפשר לראות את השיסוע בין גוף הגבר שלו המסומן על ידי התענגות בלתי מוגבלת, גוף של גבר המסומן על ידי התענגות בלתי מוגבלת, ממשית, שהיא אובייקט הוודאות שלו, שהוא מנסה לטפל בה באמצעות האמונה שהוא יהפוך לאשתו של אלוהים באחרית הימים. כל אמונה בסופו של דבר מתקשרת בדרך זו או אחרת לאחרית הימים. להאמין פירושו שבאחרית הימים יקרה אותו הדבר שאנחנו מאמינים.

אם כן, הדחיפה לאישה זה שם של שיסוע סרדוני, נוראי, מפלצתי, בין גוף המסומן על ידי הוודאות של ההתענגות לבין גוף נחלם, נחשק, שמאופיין על ידי האמונה שהוא עתיד להפוך לאישה. והנטייה הלאקאניאנית שלנו להכליל שהדחיפה לאישה מתקיימת בכל הפסיכוזות זה משום שאנו נוטים לחשוב

שהדחיפה לאישה פירושה הדחיפה לאישה הבלתי קיימת, אבל מה פירוש לומר שהאישה אינה קיימת? פירושו שמהצד של הקיום או של ההווה אין אישה.

אנו נוטים לשכוח שלומר שאין אישה פירושו שיש רק גברים. מה זה גברים בלי נשים? אני לא מנסה להיות עממי או גס. אני יכול לומר שאני יודע שאני גבר רק משום שאני יודע שיש בעולם נשים. אם אין יותר נשים בעולם, אז מה פשר הדבר הזה - אני גבר. מה שאני יכול לומר זה - אני אחד. אז מצד הקיום או ההווה יש רק אחדים. לומר שהאישה אינה קיימת פירושו שמצד ההווה, מצד האמונה, שם באמת יש לנו עסק עם העניין של האישה, האישה היא התופעה ב-ה' הידיעה. האישה היא מה שנגלה, והבתולה, אצלנו במערב, במאה ה-19, היו לה כמה התגלויות. האישה מתגלה, מתגלה כתופעה, וזה דבר שהיהודים הבינו מההתחלה. למה חוה מופיעה רק אחרי שאדם נמצא על פני האדמה? משום שכדי שהאישה בעולם האמונה, בעולם ההווה, תתכונן במקומה כתופעה מכרעת, צריך שיהיה שם גבר כדי להתכונן בה ולראות אותה. וחוה לא היתה הופכת לתופעה אלוהית אם אדם לא היה נמצא שם כדי לראות אותה.

ועל זה שרבר מסתמך. הוא שם לב שברגע מסוים כשהוא אוכל בבית החולים שבו היה, אני מתנצל אבל התיאור הזה נמצא שם בספר, שערות שפמו מתערבבות עם האוכל, ואז הוא מחליט לגלח את שפמו. והוא אומר, וזה ממש נפלא, אני תמיד הצטערתי על ההחלטה הזו כי במהלך היום הייתי מרגיש יותר טוב עם שפם, אבל מכיוון שבליילה אני צריך להפוך לאישה, וזה מופיע בטקסט, בשביל להיות אישה מוטב שלא יהיה שפם. אנחנו רואים ששרבר משחק כל הזמן בין שני המשלבים הללו. להפוך להיות אשתו של אלוהים אחרי שהיית הזונה של אלוהים כדי להתמודד עם אותה התענגות שלא ניתן לקרוא לה בשם שמופיעה בתוך גוף הגבר שלו.

[מחזאות כפיים]

הרצאה שנייה: מדוע להבחין בין הלא מודע הממשי לבין הלא מודע הטרנספרנציאלי?

פרנסואה לגיל: זה הסמינר ה-12 שלי בישראל. לאקאן אומר שמכוניות הן דמות נשים מזויפות. וראינו בדרך שזה גם משהו דמוי טילים... העניין הזה של ממד הזמן, זהו אחד הכינויים של הממשי אצל לאקאן. וזה מה שמזכיר לנו מילר: אצל לאקאן המרחב הוא דמיוני והזמן הוא ממשי. זו דרך טובה לפתוח היום כדי לנסות להבין מהו הממשי.

יש ספר, "וידויים", של אחד מראשי הכנסייה, אוגוסטינוס הקדוש, שאותו רואים כאחד ממייסדי הסובייקטיביות בת זמננו. בכרך 12 סנט אוגוסטינוס שואל מהו הזמן ועונה: אם שואלים אותי אם אני יודע מהו הזמן, אני עונה - כן, אבל אם יבקשו ממני לומר מהו הזמן, לא אדע לומר זאת. הממשי הוא משהו שהגוף חש, חווה. זה מאפשר לגוף לדעת מה זה בממד החווייתי, אך הוא לא מסוגל לומר אותו. וזו גם אחת הכותרות אצל מילר: חוויית הממשי בטיפול. אני חושב שבעברית, כמו בצרפתית, אפשר להבדיל בין הממשי למציאות. בגרמנית אומרים real ו-wirklichkeit. המציאות זה מה שאנו חווים, והממשי הוא מה שמתחבא בתוך אותה מציאות, או מה שהיא מסתירה.

זה כמו בציורים שאנו מציעים לילדים לצייר: יש ציור של כאילו נוף, שמורכב ממספרים, ואנו מבקשים לחבר את המספרים בקו ואז מופיע לפתע פרצוף. הממשי היה האובססיה הראשונה של פרויד. ואנחנו נוטים לשכוח שיש כאן משהו מרגש, מוצאים זאת בסוף ההוראה של לאקאן ובשיעור האחרון של מילר, את אותו הדבר שהיה בראשית ימי הפסיכואנליזה ואף הקדים את תחילת הפסיכואנליזה.

שרקו, שהיה נוירולוג, אולי גדול הנוירולוגים בזמנו, עבד בבית החולים סלפטריר, שהיה אחד הגדולים בפריז באותה תקופה, שם נפטרה לידי דיאנה, הוא לימד שם נוירולוגיה ופרויד השתתף בשיעורים שלו. שרקו הוא פסגת הקליניקה, רק מתוך אותם דברים שניתן לראות על פני הגוף, כמו שיתוקים קטנים, מתוך כך ניתן היה להקיש ללא כל אמצעי הדמיה רפואיים, את המיקום המדויק של הפגיעה. למשל, מקרה היסטורי, קצת אחרי מות שרקו התפרסם חולה שיום אחד מבחין שאינו מסוגל לקרוא את העיתון שלו. מבקשים ממנו לקרוא אך הוא אינו מצליח. לעומת זאת, כאשר מבקשים ממנו להעתיק את מה שכתוב בעיתון – הוא עושה זאת. וכך ניתן לבדוד אזור קטנטן במוח אשר חולש על יכולת הקריאה. למעשה, שום שיטה אחרת של תצפית לא הצליחה להגיע לכזו רמה של תחכום. כלומר, מתוך הממשות של אותם סימנים על הגוף ניתן להגיע לממשי של הסיבה הביולוגית.

אני סוטה לרגע, אני אדבר אחר כך על מקרה של אבחנה של PDD, הפרעה התפתחותית נרחבת. שיטת הסיווגים החדשה מסווגת בין היתר את הסכיזופרניה וההפרעות האוטיסטיות למיניהן. ואם בודקים בוויקיפדיה, רואים שם ש-PDD זו מחלה נוירולוגית. זו קביעה דתית בעצם, שיש לה אותו ערך כמו לומר שישו הנוצרי הוא בנו של אלוהים. הוא אכן בנו של אלוהים עבור הנוצרים, אך הוא אינו בגדר המשיח עבור היהודים, ועבור המוסלמים הוא נביא אחד מתוך שורה של נביאים. אם כך, כדי להאמין שישו הנוצרי הוא

בן האלוהים אתה צריך להיות נוצרי, ואם כך, בשביל לחשוב שה-PDD הוא הפרעה נוירולוגית אתה צריך להיות נוירולוג. ושרקו, שגם המציא את מחלת שרקו שקרויה על שמו והיא מחלה חמורה, סוג של ALS, שרקו לא היה דתי, הוא המציא, והוא לא היה היחיד בכך, שיטה שאפשרה להקיש את הממשי של הסיבה דרך הממשות של האפקטים הללו.

כששרקו היה מציג מקרה של חולה, למשל מקרים של היסטריה, משום שלחולים הללו היו הפרעות שנראו כבעיה נוירולוגית, שיתוק, תרדמת, שלא תאמו את אותו אזור בגוף שנראה נפגע, אז תלמידיו נהגו לומר: אבל אדוני, ההיסטריה לא מתאימה לשום דבר, אז שרקו ענה תשובה שלפחות לגבי אחד מתלמידיו נשארה חרותה בו עד סוף ימיו, כי נהגו לומר לו שההיסטריה לא תואמת שום פגיעה נוירולוגית, ושרקו ענה - זה לא מונע שזה קיים.

התשובה הזו נחרתה בלב אחד מתלמידיו, שנקרא זיגמונד פרויד. עד כדי כך זה נחרת בלבו עד שמעל ספתו הוא הציב תמונה של שרקו בעת הצגת מקרה. וכאשר פרויד נמלט מאוסטריה שנהפכה נאצית, הדבר הראשון שעשה בלונדון, ברגע שהגיעו כל הרהיטים שלו שנסעו דרך יוון הודות למארי בונפרטה, הוא שב ותלה את התמונה של שרקו המציג את החולה בפני תלמידיו, בכתובתו החדשה בלונדון, מעל הספה. המשפט הזה כל כך הרשים אותו שכל חייו הוא החזיק את התמונה הזו לנגד עיניו.

מה פירוש הדבר שההיסטריה זה שום דבר כי זה לא תואם שום פגיעה נוירולוגית? פירוש הדבר שאותם דברים שניתנים לשיום הם המחלות בהן יש פגעים נוירולוגיים, וההיסטריה אינה ראויה לתואר הוויה. ושרקו עונה: אולי מבחינתכם זה אינו דבר הווה, אבל יש לו הוויה. מה שאינכם מוכנים לקבל במישור האונטולוגי, זה בכל זאת קיים. אנו מכנים הוויה משהו שאנחנו יכולים לשיימו, אנחנו מכנים הוויה כל מה שיש לו שם, גם אם זה אינו קיים. וזה משפט ידוע בפילוסופיה האנגלית שברטראנד ראסל מזכיר אותו - אני יכול לומר שמלך צרפת קירח. מלך צרפת הוא קירח - פירושו הוויה. אבל צרפת היא רפובליקה, ובתור שכזו לא קיים בצרפת מלך. כך שיכולים להיות יצורים הווים, כמו מכשפות או פיות, שניתן לציינם עם הסימן פלוס, אך הם אינם קיימים.

והממשי זה בדיוק להיפך. זה קיים, אך לא ניתן לכנותו בשם. כלומר, לומר שזה לא מונע מזה להיות קיים, פירוש הדבר שאם מבחינתכם במושגים נוירולוגיים אין מדובר בהוויה, או ביצור הווה, להפרעות האלה עדיין יש קיום. העובדה שפרויד מיקם עצמו כל חייו בתוך רובריקה זו, מסבירה לכם מה מוטל כאן על כף המאזניים, משום שלאקאן מסיים בכך את הקריירה שלו ואת חייו. כאשר הוא אומר האישה אינה קיימת פירושו שבמישור של ההוויה דמויות האישה הולכות ומתרבות, עד אין סוף. באותה מידה, כאשר הוא אומר אין יחס מיני, ואנו כותבים קיום עם הסימן מינוס, במישור של ההוויה את משמעות היחס המיני אנו רואים בכל מקום, וזה ממלא את כל המציאות, עד כדי כך שלאקאן עצמו הופך את הפאלוס למסמן של המשמעות, כלומר הוא יעשה מן הפאלוס מסמן שמסביר שלכל המסמנים יש משמעות, הוא יעשה מהפאלוס מסמן המובן.

אנו רואים שהנושא של הממשי דרך הקיום, כפי שהגדיר אותו שרקו, נוכח עוד קודם ללידתה של הפסיכואנליזה. הוא נוכח גם לאחר לידת הפסיכואנליזה. מאחר שכבר מ-1896, פרויד במאמר על האטיולוגיה של ההיסטריה מציג לעצמו את השאלה הבאה: אנו מבקשים מן ההיסטרית להעלות אסוציאציה חופשית, לחבר את כל הזכרונות שעוברים בראשה, הזיכרון הראשון, שגורר את השני, וכו'. והוא שואל את עצמו: כיצד הפרעות כל כך חמורות יכולות להיות מחוברות לאיזשהם ייצוגים מנטאליים? בל נשכח שהחולים שפנו אל פרויד, היו להם לקויות פיזיות. כיצד ייתכן שאותן תמונות מנטאליות, או כפי שלאקאן אומר, אותו דמיוני ואותו סמלי, יש להם אפקטים כל כך ממשיים על הגוף עצמו? יש כאן איזו דיספרופורציה בין סיבה ומסובב. ופרויד כמדען ראוי לשמו, בן תקופתו, קובע שצריך למצוא חוק של פרופורציונליות בין סיבה למסובב. כלומר, אם יש אפקט מאוד בולט, צריכה להיות גם סיבה גדולה.

אנחנו רואים שפרויד משקף את תקופתו. עדיין לא היו לרשותו תיאוריות מודרניות על סיבתיות, שמאפשרות לחשוב על כך שרפרוף כנפיו של פרפר בבייג'ינג יכול לחולל רעידת אדמה בשיקגו. אבל פרויד אומר שאם יש אפקט גם על הגוף, ולא רק במישור המנטלי, הסיבה היא בגוף. כלומר, כל אותם זכרונות ושרשרת ייצוגים, או במלותיו של לאקאן - כל אותם מסמנים ומסומנים, כל הדמיוני והסמלי הזה, כל זה טובב סביב משהו שאינו נאמר. וזהו תפקיד הפסיכואנליטיקאי, לאלץ את המטופל לומר את הדבר.

וזאת התיאוריה שלו לגבי הטראומה. יש זיכרון אפס, אותו אינך מסוגל לומר, כי זה בלתי אפשרי לזכור אותו מבחינתך, ואותו זיכרון אפס הוא שאביך תקף אותך תקיפה מינית. זאת מה שהוא מכנה תיאוריית הטראומה, הוא כינה זאת הניירוטיקה שלו, התיאוריה הניורולוגית שלו. פירוש הדבר שפרויד לא ידע בדיוק על מה הוא מדבר, במובן הזה שלאקאן אומר שפרויד מעולם לא אמר דברים שאין בהם משהו, ובשונה מפרויד, לאקאן קיבל חלק מההכשרה שלו בחדרי מיון. אצל פרויד לא תמצאו מלה גסה, ואצל לאקאן תרבו למצוא מלים של רופא צעיר או של איש צבא.

הטקסט אליו התייחסתי אתמול – L'étourdit – המבולבל – מתחיל במתן כבוד למרצה שלו לרפואה, ז'ורז' דמזון (Dr. Daumézou), זה היה בדברים שנישאו במלאת 50 שנה לבית החולים שבו לאקאן עשה את הסטאז' שלו, חלק מסנט אן. שם התמזל מזלי לפגוש אישית את ד"ר לאקאן, ומכאן נובעת החובה שלנו לדבר על פסיכואנליזה בתוך בית החולים. כי הן לגבי פרויד בבית החולים סלפטרירי ולאקאן בבית החולים סנט אן, הפסיכואנליזה נולדה בקליניקה של רופא, אבל ההתעברות שלה היתה בבית חולים. זה חשוב מאוד לילדים קטנים לדעת, אם הם נולדו בתל אביב, אם האמא גם התעברה בתל אביב. וזה לא משום שאנחנו מדברים פה על סצנות ראשוניות. הילדים יודעים שהמקום שבו הרו אותם זה המקום של הסיבה.

פרויד מאלץ את המטופלים שלו להודות שהם עברו טראומה מינית, כך שהוא מאלץ אותם להודות בכך שהסיבה למחלתם היא ממשית וזוהו נובע מאירוע שנוגע לגופם. כך שבכל תולדות המדע, יש תביעה לקשר בין החיפוש אחר הסיבה לבין הוודאות של ממשי. אתם רואים שמראשית הפסיכואנליזה מופיע בידול הכרחי, בין שרשרת הזיכרונות האלה שהיא דמיונית וסמלית, כלומר שעשויה מדימויים ומלים, כאן זה

המישור של האפקט, לבין המישור של הסיבה שהוא ממשי. כלומר מלכתחילה פרויד שם את האצבע על כך שהזיכרונות מאורגנים כך שהסיבה לא תיאמר.

מדוע בלתי אפשרי לומר כאשר עברנו טראומה מינית? וזאת מציאות. אנחנו יודעים היום שילדים שחוו טראומה מינית, כלומר שנפלו קורבן לפשע של פדופיליה, שותקים. כך שנראה לי שהחוקים בכל המדינות המערביות צריכים להשתנות. בעצם האריכו את משך ההתיישנות על פשעים כאלה, אם נפגעתם פגיעה מינית בגיל עשר למשל, יש לכם אפשרות עד גיל 35 לספר על כך. החוק הזה התקבל בצרפת לפני לא יותר מ-30 שנה. כיום מתנהל בליון בצרפת משפט בו הקרדינל ברברין, שעומד בראש הכנסייה של צרפת, לפני חמישה ימים הוא הובא בפני בית הדין, הוא נאשם בכך שלא גילה דבר פגיעה של אחד הכמרים. אני לא אומר שהוא אשם בכך, אבל מאשימים אותו, ראש הכנסייה. אבל פרויד אומר מאה שנה לפני כן, שנקודת ההתייחסות של הטראומה מולידה משהו שלא ניתן לומר אותו, הילדים שותקים משום שהם מתמודדים עם משהו שלא ניתן לאומרו. ומכאן נובע שהאפקט הוא לא כל כך האפקט של הסיבה אלא דווקא האפקט של העובדה שלא ניתן לומר את הסיבה. ככל שהאפקטים פטפטניים יותר, האפקטים זה הדיבור, כך הם מעידים על העוצמה של חוסר היכולת לומר את זה. מכאן האפקטים מראשיתה של הפסיכואנליזה, הם בעצם הגנה מפני הדבר הזה שלא ניתן לאומרו.

למשל ב"מחקרים על ההיסטריה", אליזבת הקטנה שסבלה משיתוק. האפקט היה השיתוק, וזה היה האפקט של חוסר היכולת לומר, הסיבה היתה קשורה לפנטזמה של גילוי עריות עם האב. בסופו של דבר אתם רואים שהממשי הזה שלא ניתן לאומרו יוצר את האפקטים מסביב, שמאורגנים לא על ידי הממשי עצמו, אלא על ידי חוסר האפשרות לומר. וזה מסביר את מה שלאקאן אומר בעמוד 117 במהדורה הצרפתית של סמינר XI: "האפקטים נמצאים שם כדי לתת זה לזה יד, ליצור מעגל שימנע מן הסיבה להיכנס לריקוד הזה במעגל. ואילו כל האפקטים בעולם היו נותנים זה לזה יד, זה היה מונע מן הסיבה להופיע לעד". לאקאן אמר את זה בתקופה שבה היה להיט בצרפת ששר אותו הזמר הנפלא שארל אזנבור שזה עתה נפטר, אילו כל הבחורים בעולם היו מוכנים לתת זה לזה יד אז לא היו מלחמות. יש משהו מן האירוניה בין השיטין אצל לאקאן.

לגבי פרויד, התיאוריה שלו של הטראומה, הוא נוטש אותה, משום שהיא אינה *wirklich*, היא אינה סבירה. משום שסיבה ממשית צריכה להיות יותר אוניברסלית. אם אתם אומרים שהסיבה לקשיים זו התקיפה המינית של דמות אבהית כנגד הילד, זה בעל ערך רק אם מדובר בכל האבות כולם, אם כל האבות אשמים. אבל פרויד, שאשתו ילדה לו ששה-שבעה ילדים, ידע היטב שלא כל האבות אשמים. ואז הוא נוטש את התיאוריה הזאת כדי לעבור לתיאוריה של הפנטזמה. כך שמה שבאמת מונח על כף המאזניים זה המעבר מהטראומה לפנטזמה. אצל לאקאן זה מסלול הפוך לחלוטין. מבחינתו, בהתחלה הפנטזמה היא משהו ממשי, והוא יגיע בסופו של דבר לתיאוריה של הטראומה. את זה הוא יכנה במשחק מלים: *Trou-matisme*, כש-Trou בצרפתית זה חור, ו-Traumatisme בצרפתית זה טראומה.

ועוד דבר שיש לציין לגבי הגישה הראשונה הזו אל הממשי אצל פרויד. מה בעצם גורם לכך שהילד לא יכול לומר שהוא נפגע מינית על ידי אביו או על ידי דמות אבהית? זה נובע מכך שהאב הוא המגן. מגן של

מה? המגן של הייצוג המנטלי של הילד שלו. האם היא הטבע שעשה את הילד, והאב הוא התרבות שמאפשרת לו לדבר על הטבע הזה. יש משפט שפרויד מצטט, מחציתו בלטינית ומחציתו בגרמנית: האב לא ודאי, אבל האם ודאית. החצי הראשון בלטינית והשני בגרמנית. כלומר האב חייב את מעמדו כאב רק בזכות הייצוג המנטאלי, בזכות השפה והדיבור. "אני אביך". כלומר האב חב את מעמדו האבהי רק לזכות מה שאנחנו מכנים חוקי הדיבור שהם חוקי השפה. האב הוא החוק. לכן יש לבדל בין מה שהמדע של המאה ה-19 התקשה להבדיל, לבדל בין הסיבה לחוק. החוק הוא מנגנון של השפה, של הדמיוני והסמלי, והסיבה היא קודמת לשיח. יש בעצם בתוך הסיבה איזשהו חלל פרה-קונספטואלי, באפיסטמולוגיה הקיימת ולא עבור הפסיכואנליטיקאים דווקא.

ועוד מלה אחרונה, מדוע אני אומר שכאשר כתוב בוויקיפדיה שה-PDD היא מחלה נוירולוגית, זו קביעה דתית? משום שבסופו של דבר זו דרישה של המדע להראות מהי הסיבה, כפי שקלווד ברנרד הצליח להראות שהסוכרת נובעת מליקוי בתפקוד הגליקוגני של הכבד. באותה צורה ניתן להוכיח שהשחפת מקורה בחיידק. וזה תפקיד של המדע, כל הזמן להעמיד בשאלה את החוקים האלה כדי להמשיך לחפש את הסיבה. זאת העבודה של הגנטיקאים למשל. כאשר הם שמים לב לכך שיש מספר מסוים של מחלות גנטיות, וקל להוכיח זאת, זה עובר מדור לדור על סמך תצפיות שאנחנו יכולים למצוא להן בסיס, ככל שנרחיב את הידע שלנו על הגנום, כך נמצא פחות במה המחלות הללו גנטיות. המחלה שעל פי התצפית היא גנטית אינה עולה בקנה אחד עם חוקי הגנטיקה, ואז הם מניחים את ההנחה שאולי ההעברה מדור לדור נובעת ממרכיבים שונים ממה שקיים בתא. כלומר ההנחה היא שחוקי הגנטיקה כרגע אינם עולים בקנה אחד עם הסיבה. זאת הם מכנים אפיגנטיקה, ולא צריך ללעוג להם.

למעשה מה עושים הנוירולוגים שאומרים שהאוטיזם הוא נוירולוגי בעוד שהוכח כבר שאין אנומליה כרומוזומלית שגורמת לאוטיזם? הם עושים מהאפיגנטיקה את מה ששרבר עושה כאשר הוא מדבר על הפיכתו לאשתו של אלוהים. כלומר, עדיין לא מצאנו את הסיבה, אבל אנחנו נמצא אותה... אבל לפסיכואנליזה אין זכות לעשות זאת. היא אינה יכולה לומר לצעיר או צעירה בני 20 שחיהם נהרסים בשל הסימפטומים שלהם, אל תדאגו, ביום מן הימים נמצא את הסיבה. כי בפסיכואנליזה יש דחיפות. זו בעצם הכותרת של הקונגרס הבא שלנו, הדחיפות של העמדת הסובייקט למרגלות חומת הסיבה.

אם כן, נעבור מפרויד ללאקאן כדי לראות איך הדברים נולדים. מיד אחרי המלחמה, ב-1946, לאקאן נושא הרצאה בבית חולים פסיכיאטרי בפרובאנס, מדרום לפריז. הוא נושא הרצאה בשם "דברים על הסיבתיות הנפשית". אבל זה ממש חילול הקודש מבחינת האפיסטמולוגיה של אותה התקופה, משום שבעצם לאקאן פה מערער סדרי עולם בכל הנוגע למה שהיה הכלל עד אז, הכלל היה להפריד את הסיבתיות ובצד השני הנפשי.

קרל יאספרס, הפסיכולוג והפסיכיאטר הגרמני, הוא שהגה זאת. הוא אמר שיש שני דברים שצריך לתת עליהם את הדעת בתופעות הנפשיות, האחד זה לחשוב על המובן, והשני זה לחשוב על הסיבה. המובן הוא בעצם מה זה מייצג עבור המטופל, והסיבה היא משהו אחר. הסיבה היא לא מה שמאפשר להבין את המובן,

אלא מה שמאפשר להסביר את ההפרעה. והוא נותן דוגמה. מדעי הטבע מסבירים את הסיבה, ומדעי המובן מפרשים ומבינים את המובן. כך שהצד הנפשי הוא בעצם המובן, אפשר להבין זאת, אבל בבסיס יש סיבה שאין לה ולא כלום עם המובן. והדוגמה שיאספרס נותן, זו לא הדוגמה שלי, אם אשתי גנדרנית ונמצאת עם בחורים, אפשר להגיד למה אני מקנא. לעומת זאת, אם כל הנשים עמן הייתי בקשר במהלך חיי היו נאמנות וללא רבב, אבל לגבי כל אחת מהן הפגנתי דליריום של קנאה, אין לכך שום מובן, ולכן יש לזה סיבה. המובן הוא במלים, במחשבות, בדימויים, והסיבה היא במוח. אם אני מקנא ואין לכך שום מובן, זה מפני שיש לזה סיבה במוח שלי, וכשלאקאן כותב את הדברים על הסיבתיות הנפשית הוא רוצה לומר שיש סיבה למובן, והוא יחפש סיבה זו בהדרגה עד לסוף החלק הראשון של ההוראה שלו.

נשוב אל פרויד. אם הילד לא מסוגל להיזכר בטראומה המינית, זה משום שהאב הוא ערבות החוק של המחשבה. החוק מיוצר או מפוברק כאן כדי להסביר למה לא ניתן לומר את הסיבה. בעניינים של טראומה מינית הסיבה היא מחוץ לחוק. אז כשלאקאן כותב את הדברים על הסיבתיות הנפשית הוא מבצע את אותה טעות כמו פרויד, טעות גאונית יש לומר, לזהות את הסיבה עם החוק. ואתם יודעים איזה שם נושא אצל פרויד הזיהוי בין הסיבה לחוק? זה מה שאנו מכנים תסביך אדיפוס, שפירושו שאם יש לך פנטזמה של קשר של גילוי עריות עם האב או עם האם, זה משום שאתה או את התאוויתם לכך עוד לפני יישום החוק האדיפלי.

אם כן, תסביך אדיפוס הוא לא כל כך זיהוי של הסיבה עם החוק, אלא הרעיון שבעזרת החוק ניתן יהיה למצוא את הסיבה. וזה מה שלאקאן עושה, ב-1946 הוא קובע שהסיבה היא דמיונית, זה מתוך קשר עם מה שמכונן את הדימוי, את התמונה, שהיא הממשי של הסיבה. ולכן לאקאן מרחיק עד לעולם החי בחיפושיו אחר דימויים אלה, הוא הולך לחפש משהו מתוך חיי המין של ציפור כלשהי, כדי להראות לנו שמתוך חיבור או קשר לתמונה מתחולל הליבידו המיני של אותה ציפור. כלומר בתוך עולם התחושות, של הדימויים ושל הריחות למשל, שם נמצאת סיבת החוק המיני.

מילר מזכיר לנו שבהתחלה אצל לאקאן הסיבה היא דמיונית, כלומר שהממשי הוא הדמיוני, ובשלב השני אצל לאקאן הוא קובע שזה לא מתחולל בדמיוני אלא בתוך הסמלי, כלומר שמה שמתרחש בדמיוני מוסבר על ידי מה שמתרחש בסמלי. וזה יוביל את הדברים לטקסט שהוא כתב על ערכאת האות. הסיבה נעוצה בתוך חוקי השפה. כלומר סיבת המובן טמונה בתוך סידור של אותיות, גם בסידור אנכי וגם בסידור אופקי של אותיות.

לאלה מבינכם שקוראים את לאקאן זוהי סיבת המובן וזה נמצא בתוך שני חוקי השפה, המטאפורה והמטונימיה. המובן זה הדמיוני והסיבה היא סמלית. זה בדיוק זה. ומכך בתוך הקליניקה, כאשר הסיבה היתה דמיונית, המציאות של אותו ממשי היתה התוקפנות, ומן הרגע שהסיבה והממשי הם סמליים, המציאות של הממשי הזה והסיבה הם סמליים, כבר לא מדובר על תוקפנות אלא על מוות. מאחר שהמסמן הוא זה שפועל ללא חיי המסומן. ואז אפשר היה לומר שהמסמן הוא מותו, או הרצח, של "הדבר". כלומר שהמסמן לועג לקיום, או מתעלם ממנו. ואז אני יכול לומר שמלך צרפת קירח – כלומר הממשי של הסיבה הסמלית, אבל

במציאות הסובייקט הוא הוויה למען המוות, כדברי היידגר. פירוש הדבר שבן האדם הוא היצור היחיד שיודע שסופו למות.

זה יוביל אצל לאקאן לכל מה שאנו עדים לו באותה תקופה, בין היתר להגדרה של האיווי כמשהו שנישא על גבי המוות, כלומר זיהוי של הסיבה עם הממשי של דחף המוות אצל פרויד. וזה הרעיון של לאקאן, שאם במישור הסיבה יש לך את דחף המוות, מה שמאפשר לסובייקט לכונן קשר עם החיים, שבעולם המסמנים שהוא עולם מת יש מסמן אחד שתפקידו לייצג את החיים – הפאלוס. לכן אצל שרבר, לאקאן מזהה את מות הסובייקט עם מה שהוא מכנה Φ_0 (פי אפס). כלומר, ברגע שלאקאן רואה שהסיבה היא הסמלי, כמו מעין תרבות של דחף המוות, החיים מיוצגים על ידי תנועת הפאלוס כמסמן של התענגות. כלומר האיווי הוא מצד המוות, ומשום שהוא מצד המוות האובייקט שלו הוא דווקא אובייקט של חיים פר אקסלנס – הפאלוס.

אבל בתקופה אחרת, לאקאן, בחיפושיו אחר הממשי, יימשך יותר ויותר לקטגוריה של הפנטזמה, משום שהוא ידבר על כינון של ממשי שמכסה על האמת. הפנטזמה נבנית על ידי לאקאן בצורה די רדיקלית, כלומר שהסובייקט שהוא אפקט של הסיבה הסמלית, מתחבר לאובייקט שלאקאן מכנה אובייקט a קטנה שהוא אינו סמלי אבל מיוצר על ידי הסמלי, אובייקט שהוא השארית או הפסולת של הסמלי. ולאקאן משתמש בהערה הגאונית של ויניקוט שמדבר על אותם כדורי בד קטנים, אותו אובייקט מעבר, שברגע שהסובייקט מגיע אל השפה, כלומר נפרד מן האם, אובייקט מתנתק והופך להיות אובייקט ההשקעה הליבידינלית של הילד. כלומר, הסובייקט מבין שבשפה לא יהיו לו יותר מדי אפשרויות להתענג והוא נוטל אובייקט שהוא בו זמני להיפרדות מן האם, כלומר של אותה הופעה של השפה, והוא הופך את האובייקט הזה לסיבה הממשית של האיווי שלו.

כלומר, באותו זמן שלאקאן מתעניין בפנטזמה, וזה יגיע לשיא בסמינר שלו על המועקה, הוא ידגים כיצד הסובייקט הוא אפקט לא כל כך של השפה כמו של אותו אובייקט שהוא השארית של השפה ושמקבל בצורה זו את המעמד של אובייקט אבוד. יש כאן מהפך מאוד משמעותי, משום שעד לאותו רגע הסובייקט כאפקט של שפה היה חייב את השיסוע שלו לעובדה שהשפה זה לא דבר מאורגן כהלכה, שהשפה לא מעניקה לו שום ודאות לקיומו, משום שבשפה אני לא פרנסואה לגיל אלא אם אני מעמיד את המסמן הזה מנגד לכל המסמנים האחרים, ואני פרנסואה לגיל רק משום שאינני מרקו מאואס. אני לא חושש שתצחקו עלי כשאני אומר שאני פרנסואה לגיל משום שאני אינני תל אביב. כלומר, הוודאות היחידה שאני פרנסואה לגיל היא ודאות שלילית. משום שההגדרה היחידה של פרנסואה לגיל היא שאני לא מרקו מאואס ולא תל אביב, הגדרה על דרך השלילה.

אם כן, האחר אינו מסוגל להעניק לנו ודאות של הוויה, ולכן אנו סובייקט משוסע כאפקט של אותו אחר חסר, אחר נעדר. ומאז הסמינר על המועקה, לאקאן הופך את הדברים על פיהם. בגלל שהסובייקט מאבד את האובייקט שהוא השד האמהי, הוא בוחר לעצמו אובייקט דמיוני שהוא האובייקט ההעברתי, אובייקט a קטנה הוא המייצג הדמיוני של אותו אובייקט ממשי שאבד, וזה מה שמכונן את הסובייקט. הסובייקט משוסע על ידי האובדן של האובייקט הממשי הזה. וזה גורם לכך שהאחר הופך להיות חסר משום שאינו מסוגל

לתת מענה לשאלת הילד: מה היה אותו אובייקט שאבד. כלומר, הפנטזמה מופיעה כדי לסתור את העובדה שהסובייקט אינו מסוגל להתחבר לאותו אובייקט ממשי, ומה שאנו מכנים "האחר של החוק" הוא רק תוצאה של אותו אובדן ממשי. ולכן החוק אצל פרויד המוקדם ואצל לאקאן של ערכאת האות, החוק שהופיע במקום של הסיבה הופך להיות תולדה של הסיבה. כלומר, החוק הוא בעצם פיקציה שאנו מספרים לעצמנו על האפקט, והתנודה המאוד גדולה הזאת בעקבות הסמינר על המועקה היא בכך שאותו אובייקט ממשי הוא היחיד שראוי לכינוי "סיבה", כל היתר הם אפקטים בלבד. החוק הוא אפקט של אי היכולת שלנו לומר את הסיבה. הביטוי בצרפתית הוא שהחוק הוא משהו שתפקידו להסתיר את הסבל. את אי היכולת או את המוגבלות באמירת הסיבה. והחוק הוא בעצם תוצאה שמסתירה לנו את האפקט ואת העובדה שאפקט זה נתון בעצמו בחוסר היכולת לומר את הסיבה.

זה מה שיוליד אצל לאקאן את התאוריה של הפאס. אם הפנטזמה היא מוסד של הממשי, מאוד חשוב הכינוי מוסד של הממשי, גם מוסד וגם כינון, שני הדברים גם יחד במלה הצרפתית Institution. אם כן, כינון של ממשי או מוסד של ממשי שבא לכסות, למסך, על המציאות. כלומר שהפנטזמה היא בעצם צורת התגוננות עיקרית שאוסרת עלינו לראות את האמת, משום שהפנטזמה טוענת שמה שהיא מביימת זהו הממשי. והמוסד או האפקט של הסובייקט, מה שמתכונן כאן, נמצא בהרמוניה עם אובייקט הסיבה כדי להסתיר את האמת של הסירוס.

יש דרך קלינית פשוטה להבין זאת, וזה קורה יותר אצל בנים מאשר אצל בנות. אם חושבים על הממד הפרוורטי של הפנטזמה, למשל, יש סובייקטים שאינם מצליחים להגיע להתענגות מינית מבלי לחולל אובייקט שנמצא בזירה שבה מתקיימים יחסי המין, למשל מבט בצורה של מראה, או אי היכולת להגיע למעשה מיני מבלי לצפות קודם בסרט פורנוגרפי. זה היה פחות קיים בדור שלנו. אתם יודעים שלדור של נכדי זה משהו שהוא חלק בלתי נפרד ממצאות חייהם. אם כן, חיי מין שלא מצליחים להגיע אליהם בלי להוסיף להם את אותו מבט, שאחת הדוגמאות היא לצפות בסרט פורנוגרפי. הבנות כבר אינן מפחידות אותי כי אני מתקדם לעברן באמצעות אותו אובייקט. ואני משלים את התמונה או את הזירה באמצעות אותו אובייקט. לאקאן טוען שתהליך הפאס, זה כאשר מצליחים לחלץ או להפריד בין הסובייקט לאותו אובייקט, מצליחים לשבור את אותו חיבור של הפנטזמה, כדי שהוא יהיה מסוגל להגיע לאמת של הסירוס, כדי שהאמת של הסירוס תגבר על הממשי, כדי שהאמת של הסירוס תגבר על הממשי של הטראומה.

ובכך אסיים, זה בעצם הלב של מה שז'אק אלן מילר מכנה ההוראה המאוחרת של לאקאן, והוא שאחרי שלאקאן המציא את התיאוריה שלו של הפאס, הוא מגלה שאלה שעוברים את תהליך הפאס יהיו יותר ויותר עדים וישמשו כעדים לכך שלאחר ההגעה אל האמת של הסירוס נותר מה שפרויד כינה השאריות הסימפטומטיות, וגם לאחר הריסת הפנטזמה הסימפטום ממשיך לגרום כאב. לכן המהפך האחרון אצל לאקאן היה לומר שבעצם הדרמה של הפסיכואנליזה זה שהיא גילתה שהאמיתי אינו הממשי, שהאמת בשם השפה זה משהו בלתי יציב, שהאמת היא שקר המגונן עלינו מפני הממשי. ובסופו של דבר, מה שחושפת ההתנסות הפסיכואנליטית הוא שהרעיון הבסיסי לפיו האמת חשובה מן הממשי, למעשה הממשי הוא החשוב מן האמת.

זה מוביל את לאקאן לבודד את הממשי משני דברים שהוא מקבץ, שהם הדמיוני והסמלי. הממשי הוא משהו שאי אפשר לדמיין ולשיים, זה משהו שעומד מנגד למראית העין, הסמבלנט, המורכב מן הדמיוני והסמלי. אבל מהן אותן מראיות עין? זה מה שמתהבר הודות לשפה. אותן מראיות עין זה מה שמארגן החוק של השפה. ואם הממשי זה כל מה שמתנגד למובן, המובן הוא מה שעולה מן ההיבור של מראיות העין, לפרנסואה לגיל אין שום משמעות אם לא מעמידים לידו עוד מסמנים. אחד מבני כשהתחיל לדבר הוא הבין זאת, אחד מנכדי, בהתחלה הם מבינים הכל ואחר כך הם הופכים להיות טיפשים כמו כולם. בכל פעם שהופיע בביתי איזה חבר, מכר, לא מישהו מחוג המוכרים לילד, הוא יצא מחדרו והלך לפגוש את האורח וצעק – אני גיל, אני גיל, היה מניח את ידו על חזהו ואומר – אני גיל. והוא הבין שזה מוחמץ, שהוא כבר לא יהיה יותר אני גיל. שיהיה לוראן לגיל מול פרנסואה לגיל מול מרקו מאואס מול תל אביב וכו'.

ואם עולם מראיות העין הוא עולם המובן שנובע אך ורק מההיבור של המסמנים, וזהו עולם המובן או העולם של הסובייקט, כי אז הממשי הוא מה שאין לו שום מובן ואין בו שום היבור. ואם עולם מראיות העין הוא עולם המובן, משום שזה עולם ההיבורים, כי אז הממשי הוא העולם של המסמן לבדו. ולכן הרעיון של לאקאן הוא שבסופו של דבר הסיפור הזה של כל שרשרת הזיכרונות שפרויד גילה אצל מטופליו זו בעצם בדיה של מראית עין. זה עולם המובן, בעוד שבעולם הממשי אלה הם מסמנים נפרדים לחלוטין. זה מה שמילר מכנה בעקבות לאקאן: "אחדים לבדם". עם זה מתמודד הסובייקט לאחר תהליך הפאס. הוא מתמודד עם סימפטום שחוזר על עצמו בצורה מכאיבה יותר ויותר דווקא משום שהסובייקט לא יכול לספר לעצמו יותר סיפורים לגבי ההיבורים של המסמנים. אם אני סובל מסימפטום כזה וכזה זה בגלל שאבא ואמא וכו'... אולי זה היה נכון אבל עכשיו שהוא חשף את האמת הזאת, מדוע זה ממשיך?

לכן יש רק כינוי אחד אפשרי לפוסט אמת, וזהו הממשי. ולכן הסיבה לסבל שלנו שהוא ממשי אינה טמונה בתוך האמת של ההיסטוריה שלנו, אלא בכך שהשפה, המסמן, מופיע מבחינת הסובייקט ברגע שאינו מסוגל להפריד אותו מן ההתענגות, כלומר המסמן מותיר אצלו סימן, שלאקאן יכנה "התו היחיד", שבו המילה עצמה היא ההתענגות, בעוד שהחוק של המסמן, כדי שהמסמנים יוכלו להתהבר, פירושו היה הדירה של ההתענגות, וכל הסיפורים על הסובייקט של המסמן, של האחר הגדול, של אמת, כל אלה הן בדיות הנובעות מתוך ההתנסות של הטיפול עצמו. והלא מודע הזה נובע אך ורק מן החוק הפרוידיאני שמחולל את ההעברה, ואותו לא מודע העברתי, אותו לא מודע של האמת, מסתיר מאחוריו לא מודע ממשי שגורם לכך שהטראומה שאנחנו כולנו קורבנות לה היא שהמסמן נחשף בפנינו בגיל מסוים כתופעה גופנית, וזה מה שמסתיר בהמשך ההיבור שמחולל מובן. המסמן מופיע בהתחלה כדבר של הגוף ולכן הדחיפות, כבר לא מדובר בלעמת את הסובייקט עם האחר של מראיות העין. הדחיפות של האקט האנליטי כבר לא טמונה בהיבור של הלא מודע ההעברתי, אלא דווקא בהיפרדות הרדיקלית מן הלא מודע הממשי. והמסמן הזה הטראומתי של ההתענגות זה מה שפרויד כינה הפיקסציה, הקיבעון, כלומר המסמן מסמן לנו באמצעות אובייקטים של התענגות. ומכך אנו סובלים.

וזה מה שנותר אחרי האנליזה, שהמסמן תמיד יהיה עבורנו סיבה לסבל שעמו אנחנו צריכים ללמוד להסתדר כדי לצמצם את הסבל עד כמה שניתן. משום שבמה שפרויד מכנה הקיבעון, אפשר אולי לכוון זאת צלקת, לא ניתן להפריד בין המסמן לבין התענגות הגוף, ולכולנו יש זיכרונות שהם רגעים של אי נחת, או אי עונג קיצוני, רגעים קצרים בילדותנו הרכה של אי נחת או אי עונג קיצוני, אירועים בגוף, ואנחנו לא מצליחים לראות מה נמצא מאחורי הדברים, כלומר לא מצליחים לראות את מה שאפשר לעשות עם חלום. ולכן הדחיפות בעשייה של הפסיכואנליטיקאי היא להמר על הלא מודע הממשי, לא עוד על הדרך שבה ייצוגים מתהברים כדי לחולל מובן, אלא על הדרך שבה ניתן לפרק היבור זה של ייצוגים כדי שהסובייקט לא יראה עוד את מה שמחולל מובן אלא את מה שמחולל או מהווה התענגות. ואת זאת מצדיק מילר כאשר הוא אומר שהסוד של הסימפטום הוא כבר לא שמדובר על אמת היסטורית, הסוד של הסימפטום זה שהממשי שלו הוא ממשי של התמכרות, אנחנו נצמדים לאובייקט בגלל סיבות של התענגות, והממשי של הפסיכואנליזה יודע את ההתענגות הזו של המסמן שפרויד כינה קיבעון.

[מחיאות כפיים]

מרקו מאואס: כשהתחלנו אתמול את הסמינר אמרתי שיש לפרנסואה לגיל בארץ הוראה. ואמרתי את זה, אחרי שאמרתי את זה כמה פעמים, לא ידעתי היטב לתת לזה נימוק ברור. אבל עכשיו יש לי את זה ואמרתי לפרנסואה אחרי ההרצאה שלו שאני רוצה להגיד מלה. מה זה נקרא הוראה בשדה האנליטי. כי לתת תשובה לשאלה הזאת, לפחות תשובה חלקית, זה מאפשר טיפה יותר לדעת מה מתרחש בשדה האנליטי. אנחנו חוזרים להוראה של לאקאן, של פרויד, של ז'אק אלן מילר. שמענו עכשיו מפרנסואה פריסה של משהו שהוא נתן לו את הכותרת – מדוע להבדיל בין לא מודע ממשי ללא מודע טרנספרנציאלי. ויש לנו טקסטים, טקסטים בסיסיים, לקראת הכנס שיהיה בתל אביב ב-1 וב-2 ביוני 2019. אנחנו קוראים את הטקסט הזה, חוזרים אל הטקסט הזה, הסמינר על ההעברה.

אני אגיד את זה בגוף ראשון, מה ששמעתי עכשיו מפרנסואה זה הפיכה, הפיכה של הטקסטים האלה, למשהו, אני אגיד את המלה בצרפתית, למשהו Parlable, ניתן לדיבור. הוראה לפסיכואנליזה זה להפוך למשהו ניתן לדיבור את הבסיס של ההתנסות האנליטית עצמה. להפוך אותה לניתנת לדיבור, משהו מההתנסות האנליטית עצמה. כלומר שזה לחזור על איך השפה, מה קורה בשפה, השפה זאת המצאה שמתרחשת רגע ברגע, ממצאים את השפה, מותחים אותה, וזה חוזר על ההתנסות האנליטית עצמה. הוראה אנליטית זה דבר שחוזר על ההתנסות האנליטית עצמה. לעשות Parlable. לעשות משהו ניתן לדיבור. יכול להיות שלזה התכוונתי כשאמרתי שיש לפרנסואה לגיל הוראה אצלנו, להפוך משהו לדביר, יש מילה כזאת? אז אני המצאתי. להפוך את ההתנסות האנליטית לדביר. אז בבקשה.

"אנחנו רואים שפרויד משקף את תקופתו.
עדיין לא היו לרשותו תיאוריות מודרניות
על סיבתיות, שמאפשרות לחשוב על כך
שרפרוף כנפיו של פרפר בבייג'ינג
יכול לחולל רעידת אדמה בשיקגו"

"הדחיפות בעשייה של הפסיכואנליטיקאי
היא להמר על הלא מודע הממשי...
על הדרך שבה ניתן לפרק היבור של ייצוגים
כדי שהסובייקט לא יראה עוד את מה שמחולל מובן
אלא את מה שמחולל או מהווה התענגות"

פסיכואנליזה בעיר

לימודי פרויד-לאקאן | מנהל: ז'אק-אלן מילר | מרכז: מרקו מאואס

dor-a-lacan.com